בסוד שיח

לא עבד ישראל ולא יליד בית הוא

(הדרשה האחרונה של הרב בתורת ר' יהודה החסיד)

ב"מבוא", כתב עת ליצירה יהודית, גיליון קיץ תשס"ה שזה עתה יצא לאור, מופיעות יצירות ראיות ומעניינות. (מייסד ועורך ראשון יעקב אברמזון (אורלשטיין ז"ל), הגיליון יוצא לאור בסיוע הקרן לעידוד הספרות הציונית החדית במרכז לשירותים רוחניים בתפוצות שבהסתדרות הציונית העולמית (עורך יהושע גרינברג).

הרב אביה הכהן (ר"ם ומורה לתנ"ך ולחסידות בישיבת הקיבוץ הדתי בעין צורים ובמוסרות אד רים) מביא בגיליון מסיפורי סבו, ר' שמואל הכהן וינגרטן ז"ל "שהיה ידוע כמספר סיפורים".

הנה קטע המתאר את הדרשה האחרונה של הראי"ה קוק זצוק"ל בחודרת ר' יהודה החסיד בעיר העתיקה. והראיה דרשה זו להפגי ימים הסוערים האלה.

מספר ר' שמואל הכהן וינגרטן ז"ל:

"בחול המועד פסח תרצ"ה פורסמו מודעות שבשבילי של פסח יקבל הרב את פני עולי הרגל הרבים שבאו לירושלים, וירדוש בחודרת ר' יהודה החסיד.

השכם בבוקר הזלו רבים מבני ירושלים ועמם תיירים רבים לנהר לעיר העתיקה אל החדרה על מנת לשמוע את הדרשה. לבם ניבא להם ולא ידעו מה ניבא להם. כי היתה זו דרשתו האחרונה בחודרה.

המון עולי הרגל הצטופפו בצפיפות מרובה, ולא אשר איש צר לי המקום ושקט גמור שרר.

הרב זצ"ל התחיל כדרכו בלחש ולאט לאט הרים את קולו, שבר והלך. הרב דיבר בעברית, כדרכו, במבטא הליטאי. גבאי החדרבן, ר' יהודי מאלחנסקי ז"ל, לחש לו כמה פעמים לעבור ליידיש כי רבים מן הקהל אינם מבינים עברית. הרב הנסיק לרגע כדי לשמוע את ההערה, אך לא נענה, והמשיך לדבר עברית. הרב שוב מחשבה למחשבה, רעיון לרעיון, והמילים שטפו ופיו וכל מילה פנינה. דבריו נאמרו בהבעה ובהתעמקה רקה מן רקה, ודבריו היו כמעין המתגבר שמימיו זכים וטהורים.

לאחר זמן שוחחתי עמו על דרשתו והוא אמר לי שבכוונה מיוחדת לא רצה לעבור ליידיש, כי בעניינים נשגבים כזה בהעתו טוב יותר בעברית. למיטב זיכרוני דרשה זו לא נרשמה. אנסה לשחזר אותה כפי שנותרה בזיכרוני זה כעשרים וחמש שנה:

שלושה הם אבני היסוד: הוודות, והמלכות והקדושה. שלושה אלו הם היסודות שעונים רבים והלכות רבות תלויים בהם.

עומדים אנו בחג הפסח, זמן חירותנו. בחג זה יצאנו מעבדות לחירות ומשעבוד לגאולה, ובחג זה אנו מכריזים קבל עולם-ומלואה לא עבד ישראל ולא יליד בית הוא. בני חורין אנו בחירות הגוף מכל שעבוד זה, ובחירות הזה מכל אשר כופה את צלם-אלוקים שבאדם ומטה אותו ממסלולו.

למעלה בדרגת החשיבות והקדושה היא קדושת ארץ ישראל, מלכות בית דוד, זכה יתר ופינה לצמיחת הגאולה העתידה והדר מלך ישראל וה וקיים.

והראשונה בחשיבות ומפעלות הקדושה היא קדושת זמן והבית, בניין בית עולמים, שנם עתה אמר לפי רוב הפוסקים באיסוד בדת לגשת שמה בטומאה.

והנה, אם נתבונן ונעמיק חסך ברעיון צמיחתן של קדושות אלו, נמצאנו למדים שהרעיון והמקור של שלוש הקדושות אינו שונה, הוא עבוד והלוה.

בפסח מצרים נצטווינו בתורה "ויקוף לחם איש שה לבית אבות שה לבית" (שמות יב,ג).

על השה נאמר בתורה "תועבת מצרים" (שם, ח, כה), ומפרש רש"י: "תועבת מצרים יראו מצ רים". וכך מפרש גם הרמב"ן, שהיו המצרים עוב דים את השה. אם כן, התורה מעידה שהשה היה אליל מצרים.

גם בעניין המלכות אנו מוצאים רקע דומה. על סמל המלכות, כתרו של דוד, נאמר: "ויקח את עטרת מלכם מעל ראשו ומשקלה ככר זהב..." (שד מואל ב' יב ל). הגמרא בעבודה זרה שואלת: "מי שריין אסורי הגאה ניניה?" (האם מותרין הלא הוא איסור הנאה) (עד ע"א), ומפרש רש"י: גבבי עמון קאי (עובדים), ועבודת כוכבים שלהם, 'מלכם' שמה, על שם מלוכם, כדכתיב: 'ולמודך שקץ בני עמון' (מלכים א יא ז). והאי עטרת מלכם, בעבר רת כוכבים קאמר..." (ואותה עטרת, "עטרת מל כם", המופיעה בכתוב, שהפכה לכתרו של דוד, היתה חפץ של עבודת זרה). ומשמיכה הגמרא ואומרת: עדות הוא לבית דוד, שכל הראוי למל כות הלמותר.

כך הוא גם ענין המקדש. שהרי שנינו במשנ נה: "כל מקום שאתה מוצא רד גבוה ונבואה נשאו רעץ רענן, רע שיש שם עבודת כוכבים" (עבודה זרה מה ע"א). בתוספתא שם (ה"ה 'כל מקום') נא מר: "בירושלמי פריך מבית הבחירה, ומסיק: על פי נביא נבנה שם". יש מפרשים שהנביא נר העיד שעל הר זה לא עבדו עבודה זרה, אך יש מפרשים שהנביא נר חידש הדרא שמקום המקדש לא יהא נאסר לעולם משום איסור עבודה זרה. לפי פירוש זה הרי שהנביא חידש שהקב"ה בחר להשרות שכינתו בהר למרות שעבדו עליו עבודה זרה, ומ קום זה רוזקא הוא מקדש בית עולמים לאומה הע ברית.

מקור שלוש הקדושות הרמות והנישאות הוא לא מקור קדוש, אך מוזה של בנסת ישראל וכר וה של ארץ ישראל להפוך את המומאה לקדושה עלינה. קדושת הארץ מעולה בתירות, וכוח העיכול של קדושה זו מתגבר מאליו, והארץ מתי נערת ממומאתה ושפע אור מופיע ומגרש את הצולם כולו.

לסיכך, אם נתקלים אתם לפעמים במרידה רד חנית, שבר רוח וטמטום לב, ולנגר עינינו מופי עים בני המלך לבושים בגדים צואים, אל ייאוש: כריזת כרוזה היא לכנסת ישראל שפגמים אלו לא יטמאו את ישראל. טומאה גמורה להכניסים חס וחלילה במשכר הזיים האלקיים. עוצם ותוכן וני בודתן של קדושת ישראל וקדושת הארץ, הוא שיניא לידי גילוי שפעת אור שמסתתרת בתוך המחבואים והקלקולים, והקדוש ישוב על כנו.

ועוד נשמעו כל מודרי ארץ, עוד יאזינו כל בר פרי תבל, ישובו כל אשר בהם ניצוץ חיים, תע לו נשמות מתחתית ארץ, ידומו אמולליים מירכתי בור, ויבואו האובדים בארץ אשור והנד חים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקודש בי רושלים.

שתיקה של כיבוד אב

ב"הו אומר" (יצא לאור על-ידי יאיר שוורצמן) מיושרי צדיקים מהבעש"ט הקדוש ותלמידיו תוך התמקדות על אדמו"רי סלונים וחסידי סלונים בעלי מדרגה.

להלן כמה קטעים מפרקי סלונים.

אבנו של הרבה שמואל, הזקן ר' מיכל אהרן בן היסוד העבודה, (הוא הרה"ק רבי אברהם מסלונים) היה מוסר יין המתרגם מזה, והיו מעמידים על השולחן הקהוד את יינו. פעם פעם היסוד העבודה את היין הרגיש שהיין מהול בהרבה מים, צעק על בנו ר' מיכל אהרן ואמר האיך אתה לוקח מאנשים כסף בשביל יין ואתה נותן להם מים, ושתק ר' מיכל אהרן ולא ענה כלום, הגם שידע שחמור מאוד ההקפדה של היסוד העבודה בכל זאת בחר לשתוק.

אחד קנר בא יהודי אחד ולחש באוזני היסוד העבודה שזה זמן רב ר' מיכל אהרן אינו עוסק עוד בעשיית יין, כי איש אחד בא בגבולו ועושה יין ומוכרו, והוו היין שהיה אצל השולחן שהיה מהול בהרבה מים. כששמע היסוד העבודה זאת, ששתק בני ולא ענה כלום גם אם היין לא היה שלו, וביותר התפלא על שויתר לאחנו האיש על פרנסתנו הפסק לעשות יין, אמר לבנו בהתלהבות עצומה שלך שזה הרבה רשעים בעץ חיים שחיבר האר"י זלה"ה, ונרמה לי שאמר חצי העץ חיים.

***

הרה"ח ר' יעקב ולחנה ז"ל היה מתלמידיו של היסוד העבודה, והיה מתקשה בדיי בורן במגמגם. פעם, בעת השולחן, שנה אליו היסוד העבודה ושאלו האם אתה רוצה להיות נגיד (עשיר), או עדיף לך להיות משורר כמו הלוים בבית המקדש? ענה ר' יעקב תוך שהוא מתקשה להתבטא מפני הגמגום: אני רוצה להיות כמו הלוים! ומיד חלף והלך לו הגמגום וקיבל קול נאה וגם חוש להלחין שירים נעימים. היוב השירים שחיי שרים ב"שולחנות" בסלונים הולחנו על ידו. ובעת, שהיה מלחין שיר חדש כלל לא הצטרך להכין עצמו ולהתאמץ. היה נוהג שמרן ז"ל היה אומר: ר' יעקב הלחן שיר על פיוט זה יהי, והיה ר' יעקב מתחיל לטלסל בקולו ומלחין שיר חדש. אם היה נראה בעיני מרן ז"ל אמר לו לחזור עליו שהצביור יקלוט, ואם לאו היה אומר לו שאין זה נראה לו וילחין שיר אחר עד שהיה נראה בעיניו.

פעם הצטרך לעבור ניתוח ורצו להרדימו, אבל ר' יעקב התנגד שיעשו לו הרד מה, ואמר שמיד בשיתחילו לנתחי יאמרו לו והוא יוכל לשלוט על עצמו. ומיד כאשר התחילו את הניתוח התחיל להלחין שיר חדש, והיה שר לעצמו במתיקות נוראה, עד שהחולים שכבו החולים בשמעם את הדינה והסור קמו כמיהתם ובאו לשמוע את רי נתו. ובאותה שעה חיבר את השיר הידוע "אנא אלך מרוחך ואנא מפניך אברוח".

***

הרה"ח הגאון ר' משה מידנער זצ"ל היה גאון עולם וצדיק יסוד עולם, והכל עשה בהסתר גדול. תמיד היה מסתיר את מעשיו, והיה טולד מכל נדנוד של איזה כבוד, ואי לו למי שהיה עם לכבודו. מעולם לא ישב בראש השולחן, והיה מקפיד מאוד שלא יקראו אותו ר' משה אלא משה.

כולם ראו עליו שהוא יודע מחשבות, וכל האנשים בבית הכנסת היו מפחדים לעי בור לידו, כי מי שעבר והיה באותה עת במחשבה לא שהודה, היה ר' משה יהיה יד קה.

כ"ק אדמו"ר זצ"ל מסלונים (בעל נתיבות שלום) סיפר תמיד, כי מי שרק עמד בר אמותיו של ר' משה היה מרגיש הזה של קדושה. הרה"ח ר' ועלזיל ברזובקר היה מספר, שכאשר הלך עם ר' משה ברחוב היה בלתץ גדול, שלא תחלוף בראשו מחש בה לא טובה, כי מיד היה ר' משה מרגיש זאת.

***

אחיו המבוגר יותר של כ"ק מרן אדמו"ר זצ"ל מסלונים בעל נתיבות שלום, הרה"ח ר' שלמה הילל הי"ד, היה עובד לפרנסתו בבנק של גויים בתור מנהל חשבונות, והיה החוק בבנק שצריכים להשות את הקופה לחשבונות, ואם אינם משתווים לו הוא צריך ליישב על הקופה והחשבונות עד שימצא את השגיאה ויתקנה. פעם קרה לר' שלמה הילל שבערב שבת חגיגי, שהיום קצר מאוד, נפלה לו טעות בקופה ולא התאים החשבון, והצטרך לשבת ולחקור עד שישתוו החשבונות. וכמה שהתאמץ וחי שקיע בוחות למצוא את השגיאה לא עלה בידו, וכיון שהתקרבה שעת כניסת השבת עזב את הבנק וסגרו ונסגרו הלך לביתו מלא צער ועוגמת נפש, וחשב לעצמו אם עד עתה לא מצאתי את הטעות, עד יום-הראשון בבוקר שישכה הכל ולא ידע לתקן החשבונות, ומי יידע אם לא יזקו אותו מהבנק וי"שאר ללא פרנסה.

בכל בוחו ניסה ר' שלמה הילל שלא להשבית ממנו את קדושת השבת, ולהרחיק ממנו את המחשבות של חול, ובליל שב"ק כאשר הגיע שעות הלילה לזיעין (שבת אחים) לשיר ביחד מה יידידות מנוחתך, היה ביניהם גם ר' משה מידנער שישב באמצע השולחן הרביעי מר' שלמה הילל, אבל כל מה שר' שלמה הילל התאמץ להי סיח רעתו מן הבנק לא עלה לו, ובאמצע השיר התעמק החשבונות הבנק, וכל החשי בונות זכר בעל פה, ומיד הצליח למצוא את הטעות, וכאשר התחילו לשיר מה יידידות כבר ידע את כל החשבון עד בחיו. כאשר הגיע לקטע "חפציך אסודים וגם לחשבונ חשבונות", עמד ר' משה ממקומו וניגש לר' שלמה הלל ולחש על גבו של ר' שלמה הילל ואמר לו: חפציך אסודים וגם לחשבונות, אף אחד לא הבין מה היתה כוו נתו בכך, רק אחרי הזיעין סיפר להם ר' שלמה הילל על מה חשב, וראו בולם שר' משה יודע מחשבות.

משנפטרה לר' משה בתו בחייו, שמעו אותו בהלוויה כשהוא אומר לפני סתימת הגולל: אל תפחדי כלל, ותגידי שם שאת בתו של משה מידנער.

וכשחזר מההלוויה התיישב על הרצפה ממש, ולא על כסא, ופתח בזמר הידוע לחי סידי סלונים בשם מאירידים:

schiffs@013.net.il

עורך המוסף: הדר רביד Email: hadar900@012 net.il ■ עיצוב גרפי: נטלי פנוב ■ תגובות: ת.ד. 57010 תל-אביב 61570